

קודם כל — חלוקת הפרק לשני חלקיו הראשיים :

המשל — ב—ה ; המתחלק אף הוא לשניים — ב—ג ; ד—ה.

המשל — ו—ח ; וכפי שנראה להלן אין הנמשל חטיבה אחת.

מכאן ואילך נמנה כמה וכמה תופעות שיריות המצטרפות לאחדות ארכיטקטונית והתורמות בעצמן ובצירופן, להבנה טובה יותר של תוכן השיר ושל מגמתו.

• ההיגדים החוץ-שיריים מצויים במקומות מפתח ומיפנה: הפתיח "ויהי דבר ה' אלי לאמר" בפסוק א ואצלו המטבע המיוחד "בן-אדם"; המעבר בין המשל לנמשל "לכן כה אמר ה' אלהים" (ו); והסיומת בסוף 8 "נאום ה' אלהים". כמו-כן מצוייה המובלעת "וידעתם כי אני ה'" הבאה כהפוגה בשטף הריטורי המתגבר והולך לקראת סוף השיר והמתבלט בחזרות של הפועל המנחה "ונתתי".

• במשל כולו יש 88 תיבות. רק שליש מהן "יחידאיות" למשל זה, וכל השאר (60 במספר) חוזרות בדיוק או בשינוי צורה על 15 תיבות יסוד: עץ ואש — 6 פעמים כל-אחת; נתן ואכל — 5 פעמים כ"א; מלאכה — 4; היה, עשה, אשר — 3, וכן הלאה. זוהי דיקציה ריטורית המאפיינת את סיגנון יחזקאל והמשפעת על תחושת הפיוט שיש לקורא.

• כאילו הייתה כוונתו של המשורר לאזן את החד-גוניות הנוצרת על-ידי החזרות על מיספר קטן של שמות, פעלים ומילות — הריהו מציע לנו מיגוון גמיש של תבניות-בתים. במשל קצר זה יש בתים של שתי צלעות, שלוש וארבע צלעות. רב-גוניות סטרוקטוראלית זו עומדת בסתירה לחד-גוניות הדיקציה. ניגוד זה הוא מקור של מתח דראמאטי, התואם את רוח המשל, שלכאורה הוא שייך לז'אנר אפי-קונטמלאטיבי-אובייקטיבי ולמעשה הוא ביטוי לגעש נפשי ולמעורבות אימוציו-נאלית.

• חיזוק לרעיון זה ולתופעה זו נמצא בגיוון הריתמי של בתי המשל. זה מתבטא באורך הצלעות ובמיספר המשתנה לסירוגין של הנקישות בכל אחת מהן: $3+3$; $4+4$; $3+3+3+3$; $4+4+4$; $2+2+4+4$; $3+2+2+3$. מבין שמונת הבתים בשיר רק שניים (ג, ה) זהים בסכימה הריתמית, אבל אף הם שונים בסכימת-התקבולת.

• חלק המשל ניכר מן הנמשל בריבוי סימני-השאלה המוצבים בסופי בתים וטורים. כללי הפיסוק המודרני אף דורשים להציב סימן שאלה וסימן קריאה בסוף המשל, המסתיים בהיגיון של קל-חומר (ה). ואילו הנמשל הוא שורה של חיוויים תקיפים, שלפחות כמה מהם יכולים היו להסתיים בסימן קריאה.

- בית-פסוק ו הוא "בית המפתח". הוא ניצב כמעבר וכגשר בין המשל ובין הנמשל. הוא מונה שלוש צלעות רביעיות ואינו דומה בזה לשאר הבתים. כל אחת משלוש הצלעות הארוכות האלה מייצגות אחת משלוש המחרוזות בשיר. הצלע הראשונה בבית ו ("כאשר עץ-הגפן בעץ היער") היא מעין סיכום של מוטיב עץ הגפן במשל, והיא חוזרת כמעט בדיוק על הצלע הפותחת את המוטיב הזה בבית ב ("מה-יהיה עץ-הגפן מכל עץ"). צלע יציגה זו מתייחסת איפוא לשני הבתים הראשונים של השיר (ב, ג) המהווים מחרוזות ראשונה. הצלע השנייה ("אשר נתתיו לאש לאכלה") מסכמת את תמונת הענישה באש; היא חוזרת כמעט בדיוק על הטור הפותח מוטיב זה במחרוזת השנייה של השיר (ד—ה; "הנה לאש נתן לאכלה"). ואילו הצלע השלישית ב"בית המפתח" ("כן נתתי את יושבי ירושלים") מגלה את הנמשל במילת האנאלוגיה "כן" והיא מתייחסת אל המחרוזת השלישית והאחרונה. העוסקת בעונש הגלוי (ז—ח).
- הפועל המנחה, השורר את המשל ואת הנמשל נגזר משורש נ.ת.ן. הוא חוזר חמש פעמים בשיר (ואפשר לצרף עימו את הנרדפת "בשומי" משורש ש.י.ם.). פעם ראשונה בצורתו הסבילה "ניתן"; אחר-כך, ב"בית המפתח" נרמזת זהותו של הנותן בכינוי הפעול "נתתיו", ולבסוף — שלוש פעמים בנמשל, בצורתו הפעילה "ונתתי" בסמיכות לזהותו הגלויה של הנותן, כלומר המעניש.
- "בית המפתח" הממוקם במרכז השיר והמשמש גשר בין המשל לנמשל כולל איפוא את שלושת המרכיבים הראשיים של השיר; הוא מצטיין במיבנה מיוחד; הוא נשען על הפועל המנחה של השיר; הוא מתייחד בהיגיון התקבולת המשלימה, הבנויה על רצף תחבירי של שלוש הצלעות הרביעיות — תופעה בולטת ומרשימה כשהיא לעצמה.
- המרכיב השלישי של מאטריית המשל (תכלית העץ למלאכה) נעדר מ"בית המפתח" (ו) ונעלם לגמרי מן הנמשל שבעקבותיו. "חסר" זה מעורר את השאלה הבאה: אם העם (יושבי ירושלים) שבארץ (במקביל לעץ הגפן שבעץ היער) יינתן באש; אם "שני קצותיו" (שתי הממלכות) תאכל האש ("מהאש יצאו ואש תאכלם") — אז מהו הדבר שלא ייעשה בו עוד? (כמו העץ שנחר, שלא ייעשה עוד למלאכה); לאיזו תכלית לא יצלח עוד? (כמו העץ האכול שלא יצלח עוד למלאכה).
- המשורר, שטרם להדגיש ארבע פעמים את אובדן ערכו של העץ השרוף "למלאכה"; שהקדיש לעץ ולמלאכה כמחצית השיר — מה ראה לקצר בנושא זה בנמשל ולהשמיט ממנו כל רמז בטכסט של פיענוח המשל?!
- אפשר היה לתרץ בדוחק באמצעות "לשון נופל על לשון" במילים "למלאכה" ו"לאכלה" (אפשר יש כאן אליטראציה וראו שיכול אותיות וכד') — אבל אין די בכך. צילילי "למלאכה" מעלים צילילי מילה קרובה: "למלוכה". נצרף לה את הפועל "היחזקאלי" "יצלח" "תצלח" ("י", יד—טו) ונשמע צירוף "יחזקאלי" מוכר: "היצלח למלוכה"? ואומנם "עץ הגפן" הוא סמל "הממלכה השפלה" במשל הנשרים והגפן ("י", ט). מכאן אתה למד, שכבר בחלק המשל "התמים", כשהממשל חוזר כמה פעמים על המילה המנחה "למלאכה" הריהו מתכוון לעורר בנו דרך רמיזה (כיאות למשל) את מקבילת-הצליל החשובה לאין ערוך — "למלוכה". כך גוכל

להשלים בדימיון האודיאומיוזואלי שלנו את הצלעות המתאימות בנמשל: "ונתתי את־פני בהם; ולא יעשו מלוכה; בשומי את־פני בהם; ולא יצלחו עוד למלוכה". הראייה לאילוזה זו מן המקור הריהי מצוייה בפרק ט"ז, יג: "ותיפי במאוד מאוד, ותצלחי למלוכה". יושבי ירושלים שנכנסו ויצאו באש — היצלחו למלוכה?